

บทที่ 1

บทนำ วิธีการศึกษา และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ทุกประเทศได้เล็งเห็นความสำคัญของการใช้หนังสือเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเด็กซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญของสังคม มีโครงการเกิดขึ้นมากมายทั้งที่ดำเนินการโดยหน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชน เพื่อกระจายหนังสือให้ถึงมือเด็ก โดยมุ่งหวังให้ครอบครัวใช้หนังสือเป็นสื่อในการพัฒนาเด็ก ซึ่งก็จะได้รับผลสัมฤทธิ์เป็นที่ประจักษ์

หนังสือไม่เพียงเป็นสื่อให้ความรู้แก่เด็กเท่านั้น หนังสือมีคุณสมบัติต่อการพัฒนาการเด็กอย่างรอบด้าน หากพ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือผู้เลือกใช้หนังสือที่เหมาะสมและใช้เวลาอ่านหนังสือกับเด็กอย่างมีคุณภาพ ฝึกฝนให้เด็กรักการอ่านและมีหนังสือเป็นกิจกรรมทำยามว่างจะช่วยบ่มเพาะนิสัยของการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่เด็ก

การอ่านหนังสือเป็นกิจกรรมที่สมองต้องทำงานด้วยการคิด ตีความ วิเคราะห์ และฝึกการสร้างจินตนาการจากตัวหนังสือให้เป็นภาพ ในขณะที่การอ่านหนังสือให้เด็กเล็กๆ ฟัง เด็กมักจะนั่งนิ่ง และตั้งใจฟังอย่างจดจ่อเพื่อติดตามเรื่องราว ทำให้เด็กมีสมาธิดีขึ้น เด็กที่มีสมาธิจะมีความสามารถในการเรียนรู้ได้เร็ว คนที่มีทักษะการอ่านที่ดีจะมีทักษะในการใช้ภาษาเพื่อการพูดและการเขียนที่ดีตามไปด้วย กลุ่มเด็กและเยาวชนเป็นกลุ่มที่อยู่ในวัยเรียนรู้และปลูกฝังได้ง่าย ดังนั้นการอ่านหนังสือในวัยเด็กจึงมีความสำคัญ แต่จากข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติที่จัดทำเมื่อเดือนกันยายน 2548 พบว่าสถิติการอ่านหนังสือของคนไทยเฉลี่ยเพียงปีละ 2 เล่ม ซึ่งนับว่าต่ำมากฯ เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างเช่นสิงคโปร์ ที่มีสถิติการอ่านหนังสือปีละ 40-50 เล่ม เวียดนามปีละ 60 เล่ม แสดงว่าการอ่านหนังสือของคนไทยกำลังเผชิญกับสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ไม่เอื้ออำนวย การอ่านหนังสือของคนไทยกำลังก้าวเข้าสู่ภาวะวิกฤติอย่างแท้จริง หากภาครัฐไม่มีนโยบายส่งเสริมการอ่านอย่างจริงจัง ประกอบกับพฤติกรรมคนไทยชอบดู ชอบฟัง มากกว่าการอ่าน สังคมแห่งปัญญาจึงยังคงเป็นไปได้น้อย ทุกหน่วยงานจึงต้องช่วยกันกระตุ้นให้เด็กไทยสนใจการอ่านหนังสือเพราะการอ่านมีความสำคัญและเป็นรากฐานของการเรียนรู้ การส่งเสริมการอ่านโดยเฉพาะเมื่อเด็กอยู่ในวัยเยาว์จึงเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่ง และควรเป็นภาระรับผิดชอบขององค์กร หน่วยงานของทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง รวมถึงสถาบันทางสังคมทุกภาคส่วน ที่ต้องร่วมกันดำเนินนโยบายและผลักดัน สนับสนุน ให้เกิดวัฒนธรรมการอ่านขึ้นในวงกว้าง

แนวทางการส่งเสริมการอ่านของไทยที่ปรากฏชัดในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา อาจแบ่งได้เป็น 3 ช่วงกว้างๆ ได้แก่ ช่วงปี พ.ศ.2531–2545 ช่วงปี พ.ศ.2546 และช่วงปี พ.ศ.2547–2551 ซึ่งในแต่ละช่วงนั้น มีเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการส่งเสริมการอ่านในเวลาต่อมา ดังนี้

ช่วงก่อน พ.ศ. 2546 : พรบ.การศึกษาแห่งชาติ รากฐานสำคัญของการส่งเสริมการอ่าน

แนวทางการสนับสนุนการอ่านของรัฐบาลในช่วงก่อน พ.ศ.2531–2542 นั้น มิได้มีนโยบายที่จำเพาะเจาะจงในเรื่องการส่งเสริมการอ่านโดยตรง หากแต่เป็นการส่งเสริมการอ่านในฐานะที่การอ่านเป็นส่วนหนึ่งของศึกษาในระบบ โดยเฉพาะการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่กำลังเป็นที่ต้องการของประเทศซึ่งกำลังพัฒนาเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรมในขณะนั้น

จนกระทั่งเกิดรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่บัญญัติให้รัฐต้องจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ประชาชนอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย อีกทั้งยังวางแนวทางให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ด้วยเจตนารมณ์นี้ทำให้มีการออกพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ขึ้น ซึ่ง พ.ร.บ. ฉบับนี้ได้เปิดมิติใหม่อย่างกว้างขวางในเรื่องการศึกษาของไทย และมีสาระสำคัญที่มุ่งเน้นการสร้างเสริมความรู้ การเรียนรู้ ความใฝ่รู้ การศึกษาค้นคว้าวิจัย โดยมีเป้าหมายที่จะสร้างสังคมความรู้ (knowledge society) และสังคมแห่งการเรียนรู้ (learning society) ขึ้นโดยได้มีการระบุสาระสำคัญ ซึ่งส่งผลต่อทิศทางการส่งเสริมการอ่านในเวลาต่อมา สาระสำคัญดังกล่าวได้ให้แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ โดยไม่จำกัดเฉพาะการศึกษาในห้องเรียน โดยมุ่งเน้นประเด็นสำคัญ คือ

1. การพัฒนาเด็ก และเยาวชน ตลอดจนคนไทยทุกคนให้เป็น ผู้รักการอ่าน ใฝ่รู้ รอบรู้ เรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้ตลอดชีวิต เรียนรู้ทุกเวลา ทุกสถานที่
2. การส่งเสริมแหล่งการเรียนรู้ ศูนย์การเรียนรู้ ประเภทต่างๆ ทุกรูปแบบ
3. การแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร การวิจัย และพัฒนา
4. การพัฒนาความรู้ ความสามารถ ทักษะในการผลิตและการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาของบุคลากรที่เกี่ยวข้องทั้งผู้ผลิตและผู้ใช้

ซึ่งทั้งหมดนี้ได้เป็นรากฐานที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงพัฒนานโยบายด้านการอ่านและการเรียนรู้ของไทยในเวลาต่อมา

พ.ศ. 2546 : ปีแห่งการส่งเสริมการอ่าน

ภายหลังการดำเนินนโยบายพัฒนาการศึกษาที่มุ่งเน้น “การศึกษาค้นคว้าตลอดชีวิต” ตามแนวทาง พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 เริ่มมีกระแสการสนับสนุนการอ่านเพิ่มมากขึ้น และเป็นรูปธรรมใน พ.ศ.2546 ซึ่งเป็นปีที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในมณฑลวโรภาสทรงเจริญ

พระชนมายุครบ 48 พรรษา รัฐบาลจึงได้กำหนดให้เป็น “ปีแห่งการส่งเสริมการอ่าน” โดยจัดให้มีโครงการและกิจกรรมเพื่อสนับสนุนการอ่านในปีนี้ ที่สำคัญคือ โครงการและกิจกรรมที่ดำเนินการโดยสมาคมผู้จัดพิมพ์ และผู้จำหน่ายหนังสือแห่งประเทศไทย อาทิ โครงการ “รวมพลัง อ่านกันทั้งบ้าน” โครงการ ปลุกกระแส รวมพลังรักการอ่าน โครงการจัดงานหนังสือระดับชาติ¹ เป็นต้น² ซึ่งโครงการต่างๆ ดังกล่าวนี้อาจส่งผลให้เกิดกระแสความตื่นตัวเรื่องการอ่านของสังคมไทยอย่างกว้างขวาง และกระตุ้นให้เกิดการเติบโต ทั้งในส่วนของนักอ่าน นักเขียน เพิ่มขึ้นเพิ่มมากขึ้นในเวลาต่อมา

หลัง พ.ศ. 2546 : ทิศทางที่ชัดเจนของการส่งเสริมการอ่าน

การกระตุ้นด้วยนโยบายส่งเสริมการอ่านใน พ.ศ.2546 นอกจากจะส่งผลให้เกิดความตื่นตัวในแวดวงการศึกษาและบุคคลทั่วไปแล้ว ยังได้ส่งผลให้ตลาดหนังสือเติบโตขึ้นด้วย โดยหลังจาก พ.ศ. 2546 ร้านหนังสือมีจำนวนเพิ่มขึ้นแบบก้าวกระโดด จาก 678 ร้าน เป็น 1,309 ร้านใน พ.ศ.2549 และเกิดการเพิ่มของสำนักพิมพ์ และจำนวนการผลิตหนังสือในปีต่อ ๆ มา³

ที่สำคัญในช่วงนี้ยังได้เริ่มมีการรวมตัวของกลุ่มองค์กร และหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนการอ่านและการเรียนรู้ ได้ออกมาร่วมกันเคลื่อนไหวและร่วมมือกันจัดทำข้อเสนอแนะยุทธศาสตร์หนังสือถึงมือเด็กใน พ.ศ.2549 และผลักดันให้ข้อเสนอดังกล่าวเป็นวาระแห่งชาติใน พ.ศ. 2550 แต่เนื่องจากปัญหาทางการเมืองภายในประเทศ ทำให้วาระดังกล่าวยังคงไม่สามารถผลักดันได้ จนถึง พ.ศ.2552 รัฐบาลโดยกระทรวงศึกษาธิการ ได้มีนโยบายการส่งเสริมการอ่านเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นวาระแห่งชาติเพื่อการพัฒนาคนในสังคม โดยถือว่าเรื่องนี้เป็นหัวใจสำคัญที่จะนำไปสู่การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เห็นได้จากประเทศที่พัฒนาแล้วจะให้ความสำคัญกับการรณรงค์ให้ประชาชนอ่านหนังสือ ดังนั้น ถึงเวลาที่คนไทยต้องให้ความสำคัญเรื่องการอ่านอย่างจริงจัง โดยรัฐบาลและกระทรวงศึกษาธิการพร้อมที่จะทำให้เรื่องนี้เป็นจริงให้ได้ เพราะจะเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศ

สำนักงานอุทยานการเรียนรู้ ในฐานะองค์กรที่มีหน้าที่โดยตรงในการส่งเสริมและสนับสนุนให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้และรักการอ่าน ตระหนักถึงความสำคัญของการกิจในการส่งเสริมการอ่านอย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับนโยบาย ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดทิศทางในการจัดทำแผนโครงการ และกิจกรรมของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อก่อให้เกิดผลในวงกว้างและให้เกิดแนว

¹ ที่มา <http://www.pubat.or.th/>

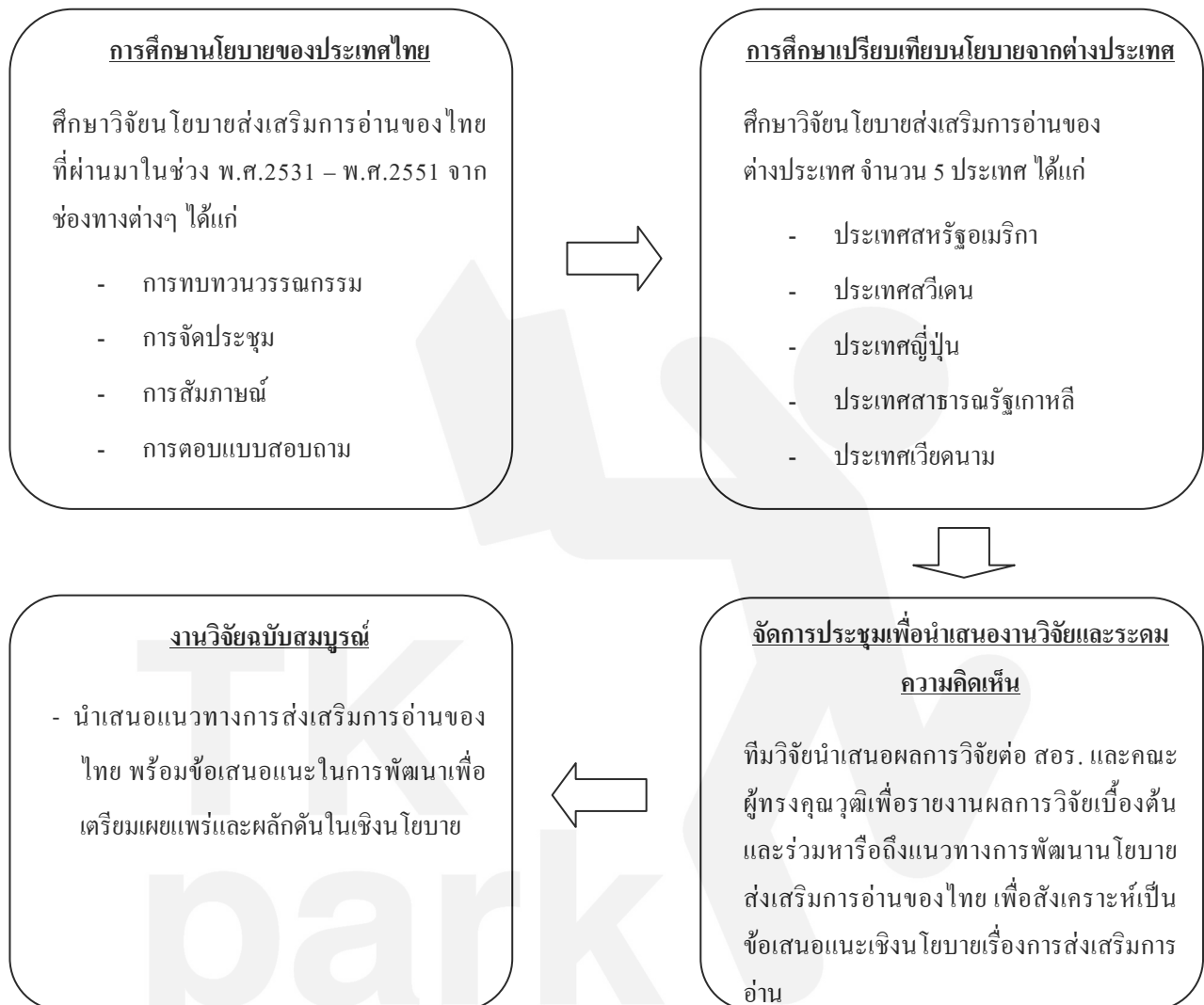
² เอกสาร “ธุรกิจสำนักพิมพ์ และหนังสือเล่มในประเทศไทย” โดยสมาคมผู้จัดพิมพ์และผู้จำหน่ายหนังสือแห่งประเทศไทย / 2550

ทางการพัฒนานโยบายส่งเสริมการอ่านอย่างเป็นรูปธรรมในอนาคตได้นั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาทบทวนถึงประสบการณ์ในการดำเนินนโยบายที่ผ่านมาของไทยเป็นลำดับแรกที่สำคัญ คือ การศึกษาถึงผลลัพธ์ของการดำเนินแนวทางตามนโยบายดังกล่าวว่าประสบความสำเร็จหรือไม่ และมีเงื่อนไขใดที่ทำให้ให้นโยบายนั้น ๆ สำเร็จหรือเป็นอย่างอื่น

นอกจากนี้ เพื่อให้สามารถเข้าใจสถานการณ์และแนวทางการดำเนินนโยบายส่งเสริมการอ่านอย่างครอบคลุมและเป็นแนวทางในการพัฒนาของประเทศไทยได้นั้น การศึกษานโยบายของประเทศต่างๆ จึงเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็น โดยเฉพาะประเทศที่มีความก้าวหน้าทางด้านการศึกษา และมีนโยบายส่งเสริมการอ่านที่เข้มแข็งและประสบความสำเร็จ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศสวีเดน ประเทศญี่ปุ่น ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี และประเทศข้างเคียงอย่างเวียดนามที่มีการพัฒนาอย่างก้าวกระโดด การศึกษาประสบการณ์และบทเรียนจากประเทศต่าง ๆ เหล่านี้ ย่อมส่งผลให้เข้าใจถึงแนวคิดและวิธีการในการส่งเสริมการอ่าน รวมไปถึงเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ประเทศเหล่านั้นประสบความสำเร็จ และสามารถนำมาปรับ ประยุกต์ให้เหมาะสมกับการพัฒนาของประเทศไทยได้

กรอบและแนวทางในการศึกษาวิจัย

ขอบเขตในการศึกษา

1. ขอบเขตด้านระยะเวลา ศึกษา นโยบายและกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในช่วง 20 ปี (พ.ศ.2531-พ.ศ.2551) ซึ่งเป็นช่วงที่มีการพัฒนานโยบายส่งเสริมการอ่านอย่างต่อเนื่อง
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา
 - ศึกษา นโยบายส่งเสริมการอ่านโดยภาครัฐ ผ่านกฎหมาย คำสั่ง ข้อบังคับ และอื่นๆ ที่ออกโดยรัฐ ทั้งที่เป็นการส่งเสริมการอ่านโดยตรงและโดยอ้อม
 - ศึกษา นโยบายและกิจกรรมส่งเสริมการอ่านของต่างประเทศจำนวน 5 ประเทศ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศสวีเดน ประเทศญี่ปุ่น ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี และ ประเทศเวียดนาม

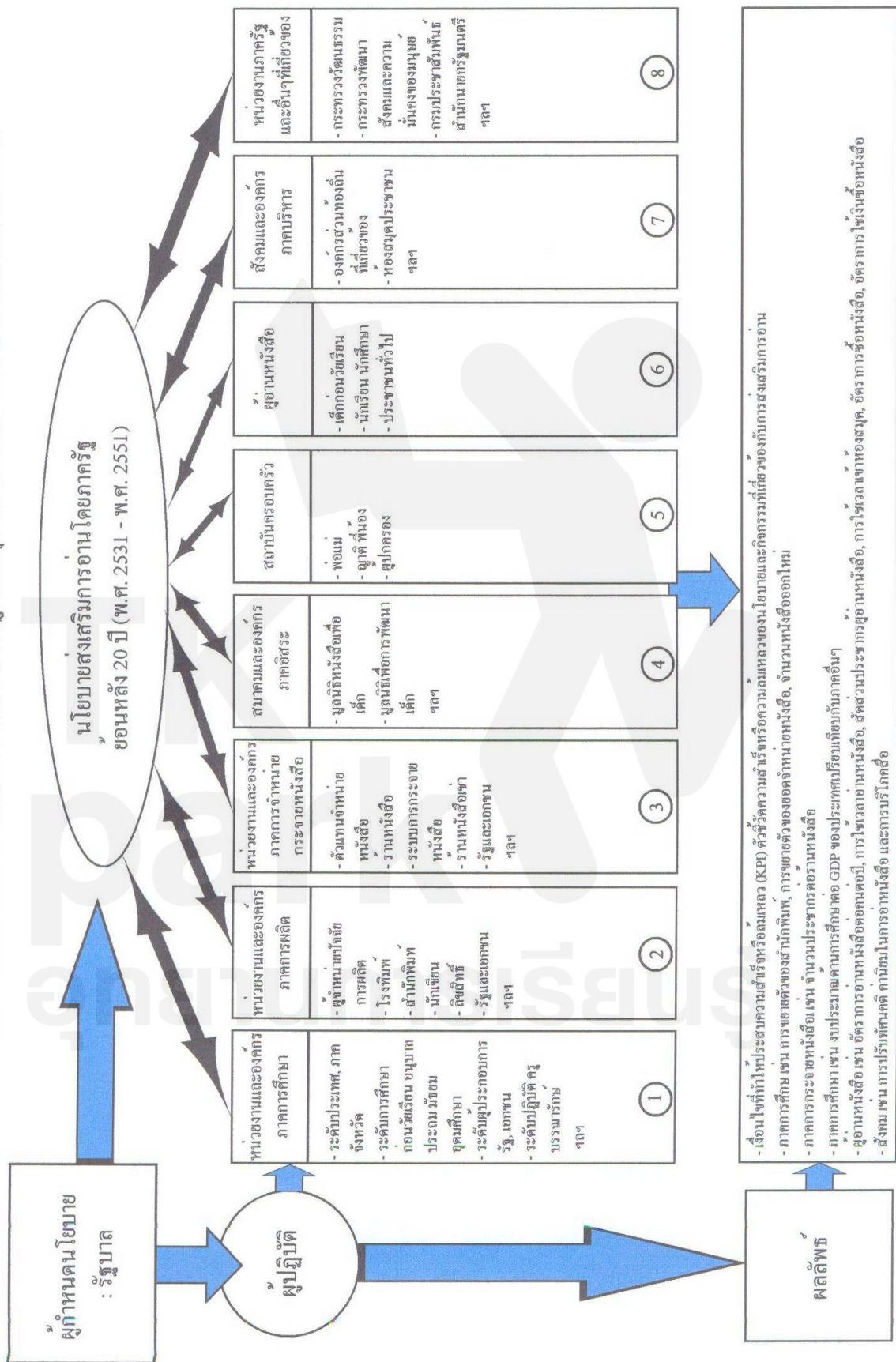
- ศึกษาแนวทางและการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการอ่านของไทย ที่จัดโดยองค์กรภาครัฐและเอกชน และผลของการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ รวมถึงเงื่อนไขที่ทำให้ประสบความสำเร็จหรือเป็นอย่างอื่น

วัตถุประสงค์

เพื่อให้มีแนวทางในการพัฒนาการอ่านอย่างเป็นรูปธรรม มีความเข้าใจต่อสถานการณ์ แนวทาง และนโยบายของรัฐที่มีต่อการอ่าน รวมไปถึงการระดมและยอมรับของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จึงมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาความสำเร็จของนโยบายส่งเสริมการอ่านของประเทศไทยย้อนหลังไปเป็นระยะเวลาประมาณ 20 ปี (พ.ศ.2531 - พ.ศ.2551)
2. เพื่อศึกษานโยบาย กลยุทธ์ และวิธีการในการพัฒนานิสัยรักการอ่านหนังสือของต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศสวีเดน ประเทศญี่ปุ่น ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี และประเทศเวียดนาม
3. เพื่อเสนอแนะกลยุทธ์และวิธีการในการส่งเสริมการอ่าน และบ่มเพาะนิสัยรักการอ่านของประชาชนในประเทศ

กรอบการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 เพื่อศึกษาความสำเร็จของนโยบายส่งเสริมการอ่าน
การดำเนินนโยบายส่งเสริมการอ่านโดยภาครัฐและกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการอ่าน

ระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ส่วน

ส่วนที่ 1 : การศึกษาเอกสาร

เพื่อศึกษานโยบายและกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในช่วง 20 ปี (พ.ศ.2531–พ.ศ.2551) ซึ่งเป็นช่วงที่มีการพัฒนานโยบายส่งเสริมการอ่านอย่างต่อเนื่อง โดยศึกษาเปรียบเทียบกับต่างประเทศจำนวน 5 ประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา สวีเดน ญี่ปุ่น สาธารณรัฐเกาหลี และเวียดนาม

ส่วนที่ 2 : การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจากเอกสารเกี่ยวกับนโยบายและกิจกรรมส่งเสริมการอ่านของไทยและต่างประเทศ (5 ประเทศ) ในช่วง 20 ปี จะมีการนำประเด็นต่างๆ ไปวิเคราะห์ วิจัย เพื่อความเข้าใจในเชิงลึกในกลุ่มของผู้เชี่ยวชาญ หรือมีประสบการณ์ด้านการศึกษา การส่งเสริมการอ่านทั้งด้านนโยบายและกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

ผู้ทรงคุณวุฒิจะเป็นผู้เชี่ยวชาญ หรือเกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบาย หรือการส่งเสริมการอ่าน ทั้งผู้วางนโยบายและผู้นำนโยบายไปปฏิบัติ รวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องกับวงจรการตลาดของหนังสือประเภทต่าง ๆ มีรายละเอียดดังนี้

- ผู้บริหารที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายการศึกษาของประเทศ
- ผู้บริหารที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายส่งเสริมการอ่านของประเทศ
- นักการเมืองที่มีประสบการณ์กับงานด้านการศึกษา
- ผู้บริหารสำนักพิมพ์ ผู้จัดจำหน่าย และร้านจำหน่ายหนังสือ
 - นักวิชาการอิสระที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในวงการศึกษาและการส่งเสริมการอ่าน
 - นักหนังสือพิมพ์ / บรรณาธิการ, นักเขียน
 - ผู้บริหารองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการอ่านของประเทศ
 - ฯลฯ

การสัมภาษณ์กลุ่มพื้นที่ / กลุ่มองค์กร ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการอ่าน ขนาดตัวอย่างคือ 20 หน่วยงาน จากทั้งหมด 32 หน่วยงาน โดยวิธี Stratified Sampling ดังมีรายชื่อดังนี้

1. กระทรวงศึกษาธิการ
2. กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
3. กระทรวงวัฒนธรรม
4. กระทรวงสาธารณสุข
5. กระทรวงยุติธรรม
6. กรมประชาสัมพันธ์ สำนักนายกรัฐมนตรี
7. กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย
8. กรุงเทพมหานคร
9. สมาคมผู้จัดพิมพ์และผู้จำหน่ายหนังสือแห่งประเทศไทย
10. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
11. สำนักงานอุทยานการเรียนรู้ TK-Park สถาบันวิทยาการการเรียนรู้
12. สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ
13. สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย
14. สมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย
15. สมาคมนักแปลและล่ามแห่งประเทศไทย
16. สมาคมอนุบาลศึกษาแห่งประเทศไทยฯ
17. สมาคมไทสร้างสรรค์
18. สมาคมกิจวัฒนธรรม
19. ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย
20. มูลนิธิหนังสือเพื่อเด็ก
21. มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก
22. มูลนิธิลีลาเอเชีย
23. มูลนิธิซิเมนต์ไทย
24. มูลนิธิกระเจี๊ยบ
25. สถาบันการ์ตูนไทย มูลนิธิเด็ก
26. เสถียรธรรมสถาน
27. ศูนย์พัฒนาอัจฉริยภาพเด็กและเยาวชน สถาบันรักลูก
28. เครือข่ายนักนิเทศศาสตร์ในประเทศไทย
29. เครือข่ายจิตอาสา YIY
30. ขบวนการนักอ่าน
31. ขบวนการตาสับประรด
32. กลุ่ม We are happy

ส่วนที่ 3 : การสำรวจด้วยตัวอย่าง

ได้แก่ กลุ่มผู้ที่เป็นเป้าหมายของนโยบายส่งเสริมการอ่านของรัฐ และผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่

- กลุ่มนักเรียน และนักศึกษา
- กลุ่มผู้ปกครอง ครู / อาจารย์ ในทุกระดับการศึกษา
- กลุ่มบรรณารักษ์ขององค์กรต่างๆ ทั้งของรัฐและเอกชน
- กลุ่มประชาชน

โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือของการศึกษา ขนาดตัวอย่างคือ 1,030 ตัวอย่าง แยกตามประเภทของกลุ่มตัวอย่าง โดยจะเก็บตัวอย่างเฉพาะในกรุงเทพฯ และปริมณฑล ขนาดตัวอย่างของกรุงเทพฯ และปริมณฑล แยกตามกลุ่มต่างๆ ดังนี้

กลุ่มนักเรียน และนักศึกษา

ประเภท	รัฐ		เอกชน		รวม
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	
ประถมต้น	25	25	25	25	100
ประถมปลาย	25	25	25	25	100
มัธยมต้น	25	25	25	25	100
มัธยมปลาย	25	25	25	25	100
นักศึกษา	25	25	25	25	100
รวม	125	125	125	125	500

กลุ่มครู / อาจารย์

สอนระดับ	รัฐ		เอกชน		รวม
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	
อนุบาล	3	17	2	18	40
ประถมศึกษา	10	10	10	10	40
มัธยมศึกษา	10	10	10	10	40
สูงกว่ามัธยมศึกษา ขึ้นไป	20	20	20	20	80
รวม	43	57	42	58	200

กลุ่มผู้ปกครอง

ระดับการศึกษาของ เด็กในปกครอง	รายได้ของครอบครัวต่อเดือน (บาท)			
	ต่ำกว่า 15,000	15,000 – 30,000	มากกว่า 30,000	รวม
อนุบาล	15	15	15	45
ประถมศึกษา	15	15	15	45
มัธยมศึกษา	15	15	15	45
สูงกว่ามัธยมศึกษา ขึ้นไป	20	25	20	65
รวม	65	70	65	200

กลุ่มประชาชน

อายุ (ปี)	รายได้ต่อเดือน (บาท)			
	ต่ำกว่า 10,000	10,001 – 20,000	มากกว่า 20,000	รวม
25 – 45	15	20	15	50
46 ขึ้นไป	15	20	15	50
รวม	30	40	30	100

กลุ่มบรรณารักษ์

อายุงาน (ปี)	รัฐ	เอกชน	รวม
1 – 3	5	5	10
4 – 6	5	5	10
6 ปีขึ้นไป	5	5	10
รวม	15	15	30

การประชุม

จัดประชุมเพื่อนำเสนอร่างรายงานการวิจัยและระดมความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการอ่าน เพื่อร่วมกันหาแนวทางส่งเสริมการอ่านที่เหมาะสมกับสังคมไทย โดยจัดประชุมวันพุธที่ 1 กรกฎาคม 2552 เวลา 13.00-16.30 น. ณ ห้อง Learning Auditorium อุทยานการเรียนรู้ (TK Park) ชั้น 8 โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการอ่าน ดังนี้

- รศ.ดร.วรากรณ์ สามโกเศศ
อธิการบดีมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
- รศ.ดร.น้ำทิพย์ วิภาวิน
นายกสมาคมการอ่านแห่งประเทศไทย
- คุณทนง โชติสรยุทธ์
กรรมการผู้จัดการ บริษัท ซีอีโอเคชั่น จำกัด (มหาชน)
- ดร.เบญจลักษณ์ น้าฟ้า
ผู้อำนวยการสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา
- คุณวัฒน์ชัย วินิจจะกุล
ผู้จัดการฝ่ายวิชาการ สำนักงานอุทยานการเรียนรู้

นอกจากนี้ยังประกอบด้วยผู้เข้าร่วมให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการอ่าน และผู้เกี่ยวข้องจากกลุ่มพื้นที่ / กลุ่มองค์กรที่ดำเนินงานเกี่ยวกับการส่งเสริมการอ่านมาเป็นเวลานาน และมีประสบการณ์ตรง จำนวน 40 ท่าน มาร่วมซักถามและให้ข้อมูลเพิ่มเติม อันเป็นประโยชน์ต่องานวิจัย

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

รัฐบาลได้ตระหนักเป็นอย่างยิ่งว่า การอ่านเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ แต่ก็อาจจะไม่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาประเทศไปได้อย่างรวดเร็ว หากยังไม่แก้ปัญหาและสนับสนุนปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการปลูกฝังนิสัยรักการอ่านให้เกิดขึ้นกับคนไทยอย่างแท้จริง³ รัฐบาลได้ส่งเสริมการอ่านโดยผ่านองค์กรต่างๆ ดังนี้

³ ศรีรัตน์ เจริญกลิ่นจันทร์. การอ่านและการสร้างนิสัยรักการอ่าน. บริษัท โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, พิมพ์ครั้งที่ 1, 2536. หน้า 146.

กรมการศึกษานอกโรงเรียน

จากข้อมูลการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ จากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตลอดจนจากการสำรวจแรงงาน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน กองแผนงานและวิจัย. 2529: 41-42) พบว่า มีประชาชนไม่น้อยกว่า 3.5 ล้านคนเป็นผู้ไม่รู้หนังสือ ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศที่ดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพโดยไม่ต้องอาศัยการอ่านเป็นสำคัญ ประชาชนส่วนนี้นอกจากจะไม่เห็นความสำคัญของการอ่านแล้ว ยังกลับกลายเป็นผู้อ่านหนังสือไม่ออก เขียนไม่ได้ ผู้ไม่รู้หนังสือส่วนหนึ่งเป็นผู้ที่ไม่เคยเรียนหนังสือมาก่อน และอีกส่วนหนึ่งคือผู้ที่เคยเรียนหนังสือมาแล้ว อย่างน้อยในระดับประถมศึกษาทั้งในระบบโรงเรียนและนอกโรงเรียน

ผู้ไม่รู้หนังสือ ประมาณร้อยละ 50 อยู่ในวัยแรงงาน เป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัวเป็นพลังในการพัฒนาชุมชนและเป็นส่วนหนึ่งของฐานการปกครองตามระบบประชาธิปไตย จากการวิจัยในต่างประเทศ พบว่า กลุ่มชนผู้ไม่รู้หนังสือมักเป็นกลุ่มชนที่จะประสบปัญหาในการดำรงชีวิตควบคู่กันไป เช่น มีรายได้ต่ำ มีอัตราการเกิดสูง อัตราการตายในวัยทารกสูง มีช่วงชีวิตสั้น เป็นผู้ยากไร้ และด้อยโอกาสที่สุดของชุมชนเสียเปรียบในด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างต่อเนื่อง อันเป็นปัญหาและอุปสรรคสำคัญในการยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนและการพัฒนาประเทศ

เมื่อรัฐบาลตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวและต้องการลดอัตราผู้ไม่รู้หนังสือลง จากอัตราผู้ไม่รู้หนังสือร้อยละ 14.5 เป็น 10.5 ซึ่งประมาณว่าจะต้องเพิ่มจำนวนผู้รู้หนังสือขึ้นไม่ต่ำกว่า 1,500,000 คน ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 จึงมอบให้กรมการศึกษานอกโรงเรียนเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ โครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติ อันเป็นโครงการเร่งด่วน มีระยะเวลา 3 ปี เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.2527-2529 ในพื้นที่เป้าหมาย 73 จังหวัดทั่วประเทศ และกลุ่มเป้าหมายคือคนไทยอายุ 14-50 ปี ที่อ่านหนังสือไม่ออกเขียนไม่ได้

กรมการศึกษานอกโรงเรียนกับการสร้างนิสัยรักการอ่าน

หลังจากที่ประชาชนสามารถอ่านหนังสือออกแล้ว บทบาทและหน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งของกรมการศึกษานอกโรงเรียนก็คือ การสร้างนิสัยรักการอ่านให้กับประชาชนคนไทย ซึ่งได้ทำอย่างจริงจังและต่อเนื่องมาโดยตลอด ด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. จัดตั้งห้องสมุดประชาชนประจำจังหวัดและอำเภอต่าง ๆ ตลอดจนจัดตั้งที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน เพื่อเป็นแหล่งบริการวัสดุการอ่านและเป็นแหล่งปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน โดยจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่เหมาะสม ดังสถิติมีห้องสมุดประชาชนจังหวัด 72 แห่ง ห้องสมุดประชาชนอำเภอ 336 แห่ง ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านอีก 27,919 แห่งทั่วประเทศ (คำปราศรัยของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเนื่องในวันการศึกษานอกโรงเรียน 8 กันยายน 2530 : 6)

2. จัดตั้งห้องสมุดเคลื่อนที่ วัสดุและสิ่งพิมพ์จากห้องสมุดประชาชนจังหวัด อำเภอบาง หรือ ส่วนกลาง นำไปบริการความรู้ที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชน ห้องสมุดเคลื่อนที่สามารถดำเนินการได้ ทั้งทางบกและทางน้ำ ผู้ให้บริการอาจจะเปลี่ยนใช้ชื่ออื่นตามความเหมาะสม เช่น ตู้หนังสือเคลื่อนที่ หีบหนังสือสู่ประตูบ้านหรือหนังสือมีขา เป็นต้น ทางน้ำก็จะใช้เรือออกไปตามลำน้ำ เพื่อบริการ ประชาชนที่อาศัยอยู่ตามริมแม่น้ำลำคลอง วิธีนี้ทำให้ชาวบ้านตื่นตัวและเห็นคุณค่าของหนังสือ

3. เพิ่มปริมาณวัสดุการอ่านที่มีคุณภาพ เหมาะสมและตรงกับความต้องการของประชาชน แต่ละท้องถิ่น โดยร่วมมือกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ด้วยวิธีการต่างๆ ดังต่อไปนี้ (ก่อ สวัสดิ์ พานิชย์. 2530 : 50)

3.1 แจกจ่ายหนังสือชุดหนึ่ง (24 เรื่อง) ซึ่งพัฒนาขึ้น โดยเฉพาะเพื่อผู้เริ่มรู้หนังสือ ให้แก่ทุก หมู่บ้านที่จบโครงการณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติ

3.2 ดำเนินการขอรับบริจาคหนังสือจากสาธารณชนทั่วไป โดยวิธีการจัดตั้งตู้รับบริจาค หนังสือตามแหล่งชุมชนต่างๆ หรือการเคาะประตูตามบ้านด้วยการนัดหมายล่วงหน้า และการณรงค์ ตามสื่อสารมวลชนต่างๆ ปรากฏว่าระหว่างเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2528-มิถุนายน พ.ศ.2529 กรมการ ศึกษาออกโรงเรียนสามารถรวบรวมหนังสือได้ถึงสิบล้านกว่าเล่ม ต่อมาหนังสือเหล่านี้ได้ถูกแจกจ่ายไป ยังที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านต่างๆ ในชนบท

3.3 การจัดอบรมผู้นำท้องถิ่น ครูและพระภิกษุ ให้สามารถผลิตสิ่งพิมพ์ง่ายๆ ได้ในท้องถิ่น ของตน

3.4 ชักชวนให้วัดพุทธศาสนาจัดตั้งที่อ่านหนังสือขึ้นในวัดของตน เพื่อบริการให้แก่ชุมชน รอบๆ มีวัดจำนวน 4,000 แห่งที่จัดตั้งที่อ่านหนังสือขึ้นและประมาณครึ่งหนึ่งของวัดเหล่านี้ ที่ได้รับ บริจาคหนังสือจากแหล่งต่างๆ

3.5 ติดต่อหน่วยงานต่างๆ ให้ตระหนักถึงความจำเป็นในการจัดหาสิ่งพิมพ์สำหรับผู้เพิ่ งรู้หนังสือ ช่วยกันผลิตสิ่งพิมพ์ที่มีเนื้อหาต่างๆ เหมาะสมกับกลุ่มคนเหล่านี้ เพื่อแจกจ่ายออกไปให้ได้ อ่านกันอย่างทั่วถึง

3.6 จัดตั้ง “มูลนิธิหนังสือดีสู่ชนบท” ขึ้นภายในกรมการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อกระตุ้น ให้บริษัทผลิตหนังสือหันมาสนับสนุนผู้อ่านในชนบท มูลนิธินี้ยังได้เป็นผู้จัดพิมพ์หนังสือที่ได้รับการ เลือกสรรแล้ว เพื่อเสนอให้มีการจัดซื้อหรือบริจาคหนังสือดังกล่าวให้แก่ผู้อ่านในชนบท

3.7 จัดโครงการพัฒนาและผลิตสิ่งพิมพ์สำหรับชนบท กรมการศึกษานอกโรงเรียนร่วมกับ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ โดยการสนับสนุนจากองค์การยูนิเซฟ

4. การจัดการศึกษาต่อเนื่องเป็นการจัดให้ชาวบ้านได้มีโอกาสใช้ทักษะการรู้หนังสือและ นำมาใช้ในชีวิตประจำวัน ยกย่องทักษะการรู้หนังสือและสามารถดัดแปลงความรู้ต่างๆ ให้เหมาะสม

กับความจำเป็นส่วนตัวและชุมชน การจัดการศึกษาต่อเนื่องไม่ควรเน้นแต่เฉพาะการให้ข้อมูลทางด้านวิชาการแต่ประการเดียว จะต้องให้ความเพลิดเพลินและเพื่อนันทนาการไปในตัว

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการเป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อการปลูกฝังนิสัยรักการอ่านให้กับคนไทย และเห็นความสำคัญของการอ่าน จึงได้จัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมการอ่านอย่างจริงจังตั้งแต่ พ.ศ.2528 โดยเริ่มดำเนิน “โครงการรณรงค์เพื่อส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน” ซึ่งภายใต้โครงการดังกล่าว ได้มีการส่งเสริมให้โรงเรียนจัดกิจกรรม ส่งเสริมการอ่านอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง ทั้งนี้ได้เป็นการฝึกอบรมความรู้แก่ ครู อาจารย์ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการอ่านให้นักเรียน รวมทั้งผลิตเอกสารที่ให้ความรู้ในเรื่องดังกล่าว เผยแพร่แก่โรงเรียนเป็นระยะ และดำเนินโครงการสำคัญๆ 5 โครงการ ซึ่งแต่ละโครงการมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (กรมวิชาการ 2529 : 101-106, 447-453, 473-474)

1. โครงการประชุมปฏิบัติการรณรงค์เพื่อส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน
2. โครงการรณรงค์เพื่อส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน
3. โครงการประกวดการอ่านร้อยแก้ว
4. โครงการสัมมนาระดับชาติว่าด้วยการรณรงค์เพื่อพัฒนาการอ่าน
5. โครงการงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ

นอกจากองค์กรภาครัฐที่ได้มีการส่งเสริมการอ่านตามที่กล่าวมาข้างต้น ยังมีภาคเอกชน ได้แก่ สมาคมต่างๆ และยูเนสโก ซึ่งมีบทบาทเกี่ยวกับการส่งเสริมการอ่าน ดังนี้

สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ

สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ เป็นสมาคมวิชาชีพทางบรรณารักษ์ มีบทบาทสำคัญยิ่งในการส่งเสริมวิชาชีพของบุคลากรที่ปฏิบัติงานห้องสมุด ได้จดทะเบียนก่อตั้งสมาคมต่อสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ.2496 และได้รับอนุญาตให้ดำเนินการเป็นสมาคมได้เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ.2497 สำหรับบทบาทของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ กับการปลูกฝังนิสัยรักการอ่านโดยตรงนั้นได้ดำเนินการในรูปของโครงการต่างๆ ดังนี้

1. โครงการจัดนิทรรศการหนังสือเด็กและผู้เยาว์ (สมาคมห้องสมุดฯ 2522 : 23-24)

โครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อชักจูงและสนับสนุนให้เด็กได้รู้จักหนังสือ เกิดความสนใจหนังสือเป็นการส่งเสริมให้รักการอ่านและการใช้หนังสือให้เป็นประโยชน์ยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการช่วยให้ครูผู้ปกครองได้ทราบเรื่องของหนังสือ สมาคมห้องสมุดฯ จึงได้จัดทำรายชื่อหนังสือพร้อมบรรณนิพนธ์ส่งแจกให้ครู นักเรียนและผู้เข้าชมอีกด้วย

วิธีดำเนินการมีลำดับงานดังนี้ คือ จัดซื้อหนังสือเด็กที่มีประโยชน์และคุณค่า แบ่งหนังสือออกเป็น 5 ชุด ชุดหนึ่งๆ จะหมุนเวียนไป 5 จังหวัด ติดต่อขอความร่วมมือจากศึกษาธิการจังหวัด และจัดกรรมการติดตามไปกับหนังสือเพื่อจัดกิจกรรมประกอบนิทรรศการ ได้แก่ การอภิปราย การเล่าเรื่อง หนังสือ การเล่นเกม การแนะนำหนังสือและการทนายปัญหาจากหนังสือ

2. โครงการจัดงานสัปดาห์ห้องสมุด (สมาคมห้องสมุดฯ 2522 : 25)

โครงการนี้จัดขึ้นเป็นครั้งแรกใน พ.ศ.2519 โดยขอให้ห้องสมุดทุกแห่งจัดงานขึ้นพร้อมกัน และจัดเป็นประจำทุกปี ทั้งนี้เพื่อเป็นการแนะนำห้องสมุด แนะนำวิธีใช้ห้องสมุดเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาตนเองและชาติบ้านเมือง

วัตถุประสงค์ของโครงการฯ มีดังนี้

1. เพื่อชักชวนประชาชนให้สนใจการอ่านหนังสือและการใช้ห้องสมุด
2. เพื่อให้โอกาสแก่นักเรียน นักศึกษา ครู อาจารย์ และประชาชนทั่วไป ได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ
3. เพื่อให้ผู้บริหารและผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานห้องสมุดได้พิจารณาปรับปรุงห้องสมุดให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3. โครงการจัดงานหนังสือแห่งชาติ (สมาคมห้องสมุดฯ 2522 : 25)

โครงการนี้สมาคมห้องสมุดฯ จัดขึ้นโดยได้รับงบประมาณจากองค์การยูเนสโกใน พ.ศ. 2515 เป็นการจัดในโอกาสเฉลิมฉลองปีหนังสือสากล และเพื่อให้ได้ชื่อว่าเป็นสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ สมาคมห้องสมุดฯ ได้มีนโยบายให้ห้องสมุดทุกจังหวัดได้จัดขึ้นพร้อมกัน ในการนี้ สมาคมห้องสมุดฯ ได้ติดต่อขอความร่วมมือไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดและศึกษาธิการจังหวัดทุกจังหวัด โดยสมาคมห้องสมุดฯ มอบเงินทุนให้ทุกจังหวัดจำนวนหนึ่ง และมุ่งหวังว่าจะได้รับงบอุดหนุนจากจังหวัดเข้าร่วมด้วย สมาคมห้องสมุดฯ ได้จัดทำหนังสือแนะนำการจัดงาน โดยบอกวัตถุประสงค์การดำเนินงานส่งไป

ให้ด้วย งานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ พ.ศ.2515 จึงเป็นงานใหญ่จัดขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย เป็นโครงการที่ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี

แต่การจัดงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติต้องใช้งบประมาณมาก สมาคมห้องสมุดฯ จึงเสนอ กระทรวงศึกษาธิการ ให้รับ โครงการเข้าเป็นของศูนย์พัฒนาหนังสือแห่งชาติ ซึ่งสังกัด กระทรวงศึกษาธิการมีวัตถุประสงค์ในการเผยแพร่หนังสือให้ถึงมือผู้อ่านอย่างกว้างขวาง ในการนี้ สมาคมห้องสมุดฯ จะเป็นผู้ช่วยดำเนินการ งานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติจึงดำเนินต่อมา โดยความ รับผิดชอบของศูนย์พัฒนาหนังสือแห่งชาติ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

4. โครงการอื่นๆ (สมาคมห้องสมุดฯ 2522 : 26-27)

นอกจากโครงการใหญ่ๆ ที่กล่าวมาแล้ว สมาคมห้องสมุดฯ ยังได้จัดโครงการหรือร่วมจัด โครงการและกิจกรรมอื่นๆ เช่น

4.1 โครงการป้องกันการลืมนหนังสือและปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน

ส่วนใหญ่จัดขึ้นในจังหวัดภาคใต้ โดยมีจุดประสงค์เพื่อระดมกำลังช่วยรัฐบาล ส่งเสริม การศึกษาทั้งในและนอกโรงเรียน ส่งเสริมห้องสมุดประชาชนในท้องถิ่น ส่งเสริมการสร้างความเป็น ธรรมในสังคมตามระบอบประชาธิปไตย

4.2 โครงการส่งเสริมการอ่านและการใช้ห้องสมุด

มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการอ่านของเยาวชนและประชาชนทั่วไป เป็นการปลูกฝัง นิสัยรักการอ่าน เสริมสร้างชีวิตและสังคม การดำเนินการโครงการนี้จัดตามจังหวัดต่างๆ

นอกจากกิจกรรมต่างๆ ที่กล่าวมาแล้ว สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ ยังได้ พยายามที่จะสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมการอ่านและการใช้สารนิเทศ ท่ามกลางปัญหาและอุปสรรค นานัปการต่อสภาพการอ่านของคนไทย โดยกำหนดเรื่อง “การสร้างสังคมการอ่านและการใช้ สารนิเทศ” (Towards of Reading and Information Society) เป็นหัวข้อการประชุมใหญ่สามัญประจำปี พ.ศ.2530 ของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเร่งระดม ความรู้ความสามารถในการจัดกิจกรรมต่างๆ ภายในขอบเขตและหน้าที่ของห้องสมุด เพื่อให้เกิดความ สนใจในการอ่านและการใช้ความรู้จากการอ่านให้มากขึ้น ให้สามารถพัฒนาตนเองและร่วมในการ พัฒนาประเทศชาติได้อย่างเต็มที่ มีความมุ่งหวังว่าสังคมไทยจะเป็นสังคมการอ่านและการใช้สารนิเทศ ในอนาคต

สมาคมการอ่านแห่งประเทศไทย (สอท.)

สมาคมการอ่านแห่งประเทศไทย [Thailand Reading Association (TRA) Bangkok Council] เป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังนิสัยรักการอ่านเป็นสมาคมร่วมในเครือของสมาคมการอ่านนานาชาติ [An Affiliation of the International Reading Association (IRA)]

วัตถุประสงค์ของสมาคม (สมาคมการอ่านแห่งประเทศไทย 2531 : 77-78)

1. เพื่อเผยแพร่ความรู้ซึ่งมีประโยชน์ต่อการแก้ปัญหาที่เกี่ยวกับการอ่าน และการไม่รู้หนังสือ ตลอดจนส่งเสริมการอ่านทุกระดับการศึกษา
2. เพื่อบริการเกี่ยวกับการจัดหารูปแบบหรือรายการของการฝึกอบรมเพื่อการสอนอ่านที่มีประสิทธิภาพทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ
3. เพื่อเผยแพร่ผลงานการค้นคว้าและวิธีปฏิบัติที่สำคัญๆ และมีประโยชน์เกี่ยวกับการอ่าน
4. เพื่อศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับองค์ประกอบต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาการอ่าน
5. เพื่อสนับสนุนการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัญหาการอ่านภาษาไทยและภาษาต่างประเทศทุกระดับการศึกษา
6. เพื่อส่งเสริมการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาการอ่าน การสร้างสรรค์ การแก้ไขปรับปรุง และการซ่อมแซม
7. เพื่อสนับสนุนและจัดการประชุมสัมมนาเกี่ยวกับการอ่าน
8. เพื่อเป็นศูนย์บริการและรวบรวมเอกสารวิชาการด้านการอ่านทั้งในและนอกประเทศไว้บริการสมาชิกและผู้สนใจการอ่านในประเทศไทย
9. เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันมิตรและความร่วมมือทางด้านวิชาการในกลุ่มนักการศึกษาและกลุ่มวิชาการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอ่านทั่วไปในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา และการศึกษานอกระบบโรงเรียน
10. เพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของผู้อ่านในส่วนที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานและคุณภาพของสิ่งตีพิมพ์ทุกประเภท
11. สมาคมการอ่านแห่งประเทศไทย จึงมีบทบาทต่อการสร้างนิสัยการอ่านของคนไทยอีกองค์หนึ่ง

ยูเนสโก (UNESCO)

ยูเนสโก (UNESCO-United Nations Educational Scientific and Cultural Organization) หรือ องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ เป็นองค์การเฉพาะกิจองค์การหนึ่ง ที่ตั้ง

ขึ้นเพื่อหาทางสร้างสันติภาพและความเข้าใจอันดีระหว่างกัน โดยใช้การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือ ซึ่งธรรมนูญขององค์การระบุไว้ชัดเจน ถึงความสำคัญและความจำเป็นของความรู้ในการนำไปสู่จุดมุ่งหมายนี้มีความจำเป็นที่จะต้องทำให้คนทั้งโลกสามารถเข้าถึงความรู้และความคิดที่ปรากฏในรูปของสิ่งพิมพ์และสื่อสารนิเทศอย่างอื่น ดังนั้นงานเกี่ยวกับการส่งเสริมการอ่านที่ยูเนสโกรับผิดชอบดำเนินการอยู่จึงมีดังต่อไปนี้ (แม้นมาส ชาลิต 2530 : 6-9)

1. **การรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือ** เนื่องจากการรู้หนังสือเป็นทักษะพื้นฐานที่นำไปสู่การอ่านได้มีการประชุมระดับโลกและระดับภูมิภาคเพื่อวางแผนการรณรงค์ จัดพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับสถิติและมาตรการ จัดให้มีรางวัลระดับโลกแก่ประเทศซึ่งทำการรณรงค์ได้ผลดี และมีวิธีการใหม่ๆ ที่สัมฤทธิ์ผล การรณรงค์ยังคงดำเนินการต่อมาจนทุกวันนี้ เพราะปรากฏว่ายังมีผู้ไม่รู้หนังสืออีกมาก มวลรัฐสมาชิกขององค์การจึงได้กำหนดเป้าหมายเวลาเสียใหม่ว่า ในคริสต์ศักราช 2000 หรือพุทธศักราช 2543 คนทั้งโลกจะเป็นผู้รู้หนังสือ

2. **การผลิตหนังสือให้เหมาะสมและเพียงพอแก่ผู้อ่าน** สิ่งที่เป็นสำคัญสำหรับการรณรงค์เพื่อให้รู้หนังสือและการสร้างนิสัยรักการอ่านนั่นก็คือ หนังสือ ซึ่งจะต้องมีมากจนเพียงพอแก่ความต้องการของผู้อ่าน ต้องมีหนังสือในสาขาวิชาต่างๆ ทุกวิชา มีหนังสือที่ให้ความจริงใจให้มีความสนใจให้มีความสนใจและช่วยพัฒนาอารมณ์และแนวความคิดที่ถูกต้องด้วยหลักศีลธรรม เหตุผลและมนุษยธรรม

ในช่วงทศวรรษแรกของการก่อตั้งองค์การ ได้มีการสำรวจสภาพหนังสือที่มีอยู่ทั่วโลก สภาพการผลิตวัสดุเพื่ออ่าน ห้องสมุดและแหล่งกระจายหนังสือ ผลการสำรวจปรากฏเป็นรายงานให้ ชื่อว่า หนังสือสำหรับทุกคน (Book for All) วลีนี้ได้ใช้เป็นคำชี้ชัดถึงความปรารถนาเกี่ยวกับการอ่านหนังสือมาจนทุกวันนี้ คือการพยายามให้มีหนังสือสำหรับทุกคน ให้ทุกคนได้อ่านหนังสือ สิ่งที่ค้นพบในการสำรวจสภาพหนังสือ การผลิตและการกระจายหนังสือครั้งนี้ได้นำไปสู่นโยบายการวางแผนพัฒนาหนังสือระดับโลก ได้มีการจัดตั้งหน่วยงานขึ้นในสำนักงานเลขาธิการขององค์การฯ เพื่อทำหน้าที่โดยตรงเกี่ยวกับหนังสือและการอ่าน คือหน่วยงานที่เกี่ยวกับการพัฒนาหนังสือ พัฒนาห้องสมุด เอกสารและจดหมายเหตุ หน่วยงานเกี่ยวกับลิขสิทธิ์ สำนักพิมพ์เผยแพร่เอกสารขององค์การฯ ต่อมาเมื่อมีแผนงานทางสารนิเทศเกิดขึ้น จึงได้มีการรวมหน่วยงานเกี่ยวกับการพัฒนาห้องสมุด เอกสารและจดหมายเหตุเข้ากับหน่วยงานระบบสารนิเทศ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสากล เปลี่ยนชื่อเรียกว่า แผนงานสารนิเทศทั่วไป (General Information Programme) เป็นหน่วยงานอิสระขึ้นตรงต่อ

ผู้อำนวยการใหญ่ขององค์การฯ ทางด้านภูมิภาคได้มีการจัดตั้งสำนักงานใหญ่ส่วนภูมิภาคว่าด้วยพัฒนาหนังสือในภาษาของแต่ละชาติในส่วนภูมิภาค เช่น สำนักงานพัฒนาหนังสือในส่วนภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก ซึ่งตั้งอยู่ ณ เมืองการากี เป็นต้น

เพื่อให้บุคคลในประเทศต่างๆ สามารถเข้าถึงสิ่งพิมพ์ซึ่งผลิตขึ้นจากประเทศต่างๆ เพื่ออำนวยความสะดวกและลดค่าใช้จ่ายในการนำเข้าซึ่งวัสดุเพื่อการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมและเพื่ออำนวยความสะดวกในการขอลิขสิทธิ์เพื่อแปลหรือพิมพ์ซ้ำ ตลอดจนให้ความคุ้มครองแก่ผู้เขียน ผู้แปล องค์การการศึกษาฯ ได้จัดประชุมระดับโลกเพื่อตกลงระหว่างกันในเรื่องต่อไปนี้ คือ การแลกเปลี่ยนสิ่งพิมพ์ระหว่างกัน การแลกเปลี่ยนสิ่งพิมพ์ระหว่างรัฐบาล การงดเว้นซึ่งภาษีในการนำเข้าวัสดุเพื่อการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมซึ่งรวมถึงสิ่งพิมพ์และวัสดุเพื่อการผลิตหนังสือ การเคารพและปกป้องลิขสิทธิ์ของผู้สร้างสรรค์งาน แต่ในขณะเดียวกันก็ให้ความสะดวกในการขออนุญาตลิขสิทธิ์เพื่อการแปลหรือพิมพ์ซ้ำ

ในระหว่าง ค.ศ.1960-1969 ได้มีการเปลี่ยนแปลงในการพิมพ์หนังสือเทคโนโลยีใหม่ๆ ทำให้สามารถพิมพ์หนังสือจำนวนมากได้รวดเร็วและราคาแต่ละเล่มถูกลง มีการผลิตหนังสือเล่มเล็ก ปกอ่อนมากขึ้น โอกาสที่มีผู้ขายได้น้อยจะซื้ออ่านก็มีมากขึ้น องค์การการศึกษาฯ ได้ทำการศึกษาสภาพของการผลิตหนังสือทั่วโลกอีกครั้งหนึ่ง ผลของการศึกษาได้ตีพิมพ์เป็นหนังสือชื่อว่า การปฏิวัติทางหนังสือ (Book Revolution) ในช่วงนี้มีแผนงานเกี่ยวกับหนังสือ คือ การเชิญชวนให้รัฐสมาชิกพิจารณาความสำคัญของหนังสือในการพัฒนาประเทศทุกด้าน มีการแนะนำให้จัดตั้งคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาหนังสือ เนื่องจากปริมาณหนังสือเพิ่มพูนมากขึ้น แม้จะอยู่ในสภาพไม่ทัดเทียมกัน คือ หนังสือเพิ่มขึ้นมากในประเทศที่พัฒนาแล้ว แต่เพิ่มน้อยหรือไม่เพิ่มเลยในประเทศที่กำลังพัฒนา ความคิดที่จะควบคุมทางบรรณานุกรม โดยเฉพาะบรรณานุกรมแห่งชาติจึงได้เกิดขึ้น องค์การฯ ได้จัดการประชุมและให้มีการศึกษาเกี่ยวกับการกำหนดหลักเกณฑ์การทำบรรณานุกรมอันเป็นสากล ได้ร่วมมือกับสหพันธ์สมาคมระหว่างชาติของห้องสมุดและสถาบันจัดทำมาตรฐานการลงรายการต่างๆ

พ.ศ.2515 การกำหนด “ปีหนังสือสากล” เพื่อเร่งระดมความคิดในการพัฒนาหนังสือและการอ่านทั่วโลก มีการประชุมระดับโลกว่าด้วยการควบคุมบรรณานุกรมระหว่างชาติและการประชุมระดับโลกว่าด้วยการกระจายหนังสือให้ทั่วถึงมีการประชุมระดับโลกว่าด้วยระบบสารนิเทศแห่งชาติ เสนอแนะให้รัฐสมาชิกดำเนินการต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสเข้าถึงหนังสือให้มากขึ้น และได้มี

การรับรองกฎบัตรว่าด้วยหนังสือ (Charter of the book) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ (แม่น้ำสาข ชวลิต 2530 : 26-31)

กฎบัตรว่าด้วยหนังสือ

อารัมภบท

สมาคมระหว่างประเทศกลุ่มผู้จำหน่ายหนังสือ

สหพันธ์ระหว่างประเทศของสมาคมนักเขียนและนักประพันธ์เพลง

สหพันธ์ระหว่างประเทศว่าด้วยการเอกสาร

สหพันธ์ระหว่างประเทศของสมาคมห้องสมุด

สหพันธ์ระหว่างประเทศของนักแปล

สหพันธ์ระหว่างประเทศว่าด้วยภาษาและหนังสือ

สมาคมระหว่างประเทศของผู้จัดพิมพ์เผยแพร่

ยอมรับว่า หนังสือยังคงเป็นเครื่องมืออันขาดเสียมิได้สำหรับการรักษาไว้ซึ่งคลังแห่งวิทยาการของโลก และสำหรับการเผยแพร่ความรู้เหล่านี้ออกไป

เชื่อมั่นว่า บทบาทของหนังสือจะเข้มแข็งขึ้น ถ้าได้มีการกำหนดและดำเนินการตามนโยบายที่ส่งเสริมสนับสนุนการใช้ประโยชน์จากสิ่งตีพิมพ์อย่างกว้างขวางที่สุดเท่าที่จะทำได้

ระลึกได้ว่า ธรรมนูญแห่งองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ เรียกร้องรัฐสมาชิกให้ส่งเสริม “การถ่ายทอดความคิดในรูปของคำและภาพอย่างเสรี” และให้ส่งเสริม “ความร่วมมือระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นโดยประสงค์จะให้ประชาชนของทุกประเทศได้เข้าถึงสิ่งตีพิมพ์ และมีการจัดพิมพ์เผยแพร่เกิดขึ้นในทุกประเทศ”

รำลึกได้อีกว่า ที่ประชุมสามัญประจำปีขององค์การการศึกษาฯ สหประชาชาติได้ยืนยันว่า หนังสือ “ทำหน้าที่หลักในการดำเนินการให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ขององค์การการศึกษาฯ อันได้แก่ สันติภาพ พัฒนาการ ส่งเสริมสิทธิแห่งมนุษย การรณรงค์เพื่อจัดการรังเกียจผิวและจักรวรรดินิยม

ได้พิจารณาว่า ที่ประชุมสามัญประจำปีขององค์การการศึกษาฯ สหประชาชาติกำหนดให้ปี พ.ศ.2515 เป็น “ปีหนังสือสากล” มีวัตถุประสงค์ที่จะให้มี “หนังสือสำหรับทุกคน” จึงพร้อมใจกันเป็นเอกฉันท์รับรอง กฎบัตรสากลว่าด้วยหนังสือฉบับนี้ และขอร้องให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องยึดถือและปฏิบัติตามหลักการที่จะกำหนดไว้ดังต่อไปนี้

มาตรา 1 ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพในการอ่าน

สังคมมีหน้าที่กระทำทุกอย่างเพื่อให้แน่ใจว่า ทุกคนมีโอกาสที่จะได้รับประโยชน์จากการอ่าน เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ของโลกยังอ่านหนังสือไม่ออก จึงไม่อาจเข้าถึงหนังสือได้ รัฐบาลจึงมีหน้าที่จัดการไม่รู้หนังสือให้หมดไป รัฐบาลควรส่งเสริมสนับสนุนให้มีสิ่งตีพิมพ์ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในการปลูกฝังและผดุงไว้ซึ่งทักษะในการอ่าน ควรที่รัฐบาลจะให้มีการช่วยเหลือผู้ประกอบอาชีพทางหนังสือ มีการช่วยเหลือระหว่างรัฐต่อรัฐ และระหว่างรัฐกับองค์กรซึ่งประกอบด้วยหลายๆ รัฐ ผู้ผลิตและจำหน่ายหนังสือก็มีหน้าที่ดำเนินการเพื่อให้แน่ใจว่า ความรู้ความคิดเห็นของข้อมูลข่าวสาร ซึ่งผลิตออกมานั้น ช่วยสนองความต้องการของผู้อ่านและของสังคมที่เปลี่ยนแปลงเสมอ

มาตรา 2 หนังสือเป็นสิ่งจำเป็นต่อการศึกษา

ในยุคที่มีการปฏิรูปในวงการศึกษามีแผนศึกษาเพื่อรับเด็กเข้าโรงเรียนเป็นจำนวนมาก จำเป็นต้องมีโครงการเพื่อให้เป็นที่แน่ใจว่า มีหนังสือเรียนมากพอสำหรับการพัฒนาระบบการศึกษา จำเป็นต้องมีการปรับปรุงคุณภาพและเนื้อหาของหนังสือเพื่อการศึกษาในทุกๆ ประเทศในโลก การผลิตหนังสือเรียนทุกภูมิภาคของโลกจะมีส่วนช่วยผู้จัดพิมพ์เผยแพร่ในแต่ละประเทศให้สามารถเพิ่มพูนคุณภาพหนังสือเรียนและหนังสือทั่วไป เพื่อการศึกษาให้ได้มาตรฐานตามหนังสือทั้งสองประเภทนี้ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นมากสำหรับห้องสมุดโรงเรียน และเพื่อขจัดความไม่รู้หนังสือ

มาตรา 3 สังคมมีหน้าที่พิเศษในการสร้างสรรค์ภาวะที่เอื้ออำนวยให้นักเขียนมีโอกาสสร้างงานของตนได้เต็มที่

ปณิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชนระบุว่า “ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองทางจิตใจและผลประโยชน์ทางวัตถุซึ่งจะได้จากผลงานของเขาในทางวิทยาศาสตร์ วรรณกรรมหรือศิลปกรรม” ความคุ้มครองนี้ควรให้แก่ผู้แปลด้วย เพราะว่าผลงานของเขาเปิดขอบฟ้าให้หนังสือผ่านกำแพงภาษาออกไปได้ ทำให้ผู้เขียนได้พบกับผู้อ่านนอกเขตพรมแดนประเทศของเขาได้ เนื่องจากว่าทุกประเทศมีสิทธิจะแสดงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตน รักษาไว้ซึ่งความหลากหลาย ซึ่งจำเป็นต่ออารยธรรมประเทศต่างๆ จึงควรสนับสนุนนักเขียนให้ทำหน้าที่สร้างสรรค์และส่งเสริมการแปล เพื่อเปิดโอกาสให้คนจำนวนมากได้เข้าถึงความเจริญทางปัญญา อันสะสมอยู่ในวรรณกรรมของแต่ละภาษา รวมทั้งในภาษาที่มีผู้ใช้น้อย

มาตรา 4 อุตสาหกรรมการจัดพิมพ์ที่มั่นคงจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาประเทศ

ในโลกซึ่งมีความแตกต่างกันมาก เรื่องการผลิตหนังสือในประเทศต่างๆ และยังมีหลายประเทศขาดแคลนสิ่งตีพิมพ์สำหรับอ่าน จำเป็นอย่างยิ่งที่แต่ละประเทศต้องจัดทำแผนพัฒนาหนังสือขึ้นแต่ละประเทศจำเป็นต้องมีความคิดริเริ่มเรื่องนี้ หากมีความจำเป็นก็อาจขอความร่วมมือระหว่างประเทศ เพื่อสร้างองค์ประกอบต่างๆ ของการผลิตหนังสือให้ครบถ้วน การพัฒนาอุตสาหกรรมการจัดพิมพ์นั้น

จำเป็นต้องให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคม สมาคมและองค์การทางวิชาชีพมีส่วนร่วมกับผู้เกี่ยวข้องกับหนังสือทั้งหมด โดยผ่านหน่วยงานกลางระดับประเทศ เช่น คณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ นอกจากนี้ยังจำเป็นต้องหาวิธีสนับสนุนทางการเงิน โดยแสวงหาแหล่งให้กู้เงินในระดับประเทศที่มีดอกเบี้ยต่ำ หรือโดยข้อตกลงการกู้ยืมระหว่างสองประเทศ หรือกู้ยืมจากองค์การระหว่างประเทศ

มาตรา 5 เครื่องอำนวยความสะดวกหนังสือเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาการจัดพิมพ์

รัฐควรกำหนดไว้ในนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจว่าจะสนับสนุนให้มีเครื่องมือเครื่องใช้ในการสร้างอุตสาหกรรมการผลิตหนังสือ รวมทั้งกระดาษสำหรับพิมพ์ เครื่องพิมพ์ และเครื่องเย็บเล่มหนังสือ การใช้ทรัพยากรของชาติให้มากที่สุด รวมทั้งการอำนวยความสะดวกในการนำเข้า ซึ่งเครื่องมือเครื่องใช้ จะส่งเสริมการผลิตหนังสือที่สวยงามและราคาไม่แพง ผู้ซึ่งเกี่ยวข้องกับการผลิตหนังสือควรรักษามาตรฐานสูงสุดเท่าที่จะปฏิบัติได้ในการผลิตและการออกแบบ ควรใช้ความพยายามเป็นพิเศษในการผลิตหนังสือสำหรับคนพิการ

มาตรา 6 ผู้จำหน่ายหนังสือให้บริการที่จำเป็นสำหรับการเชื่อมโยงระหว่างผู้จัดพิมพ์เผยแพร่และผู้อ่านหนังสือ

ในเบื้องต้นของความพยายามส่งเสริมและสร้างนิสัยรักการอ่าน ผู้จำหน่ายหนังสือมีหน้าที่รับผิดชอบทั้งในด้านวัฒนธรรมและการศึกษา คนเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการทำให้แน่ใจว่ามีหนังสือที่ได้รับการคัดเลือกแล้ว และมีปริมาณเพียงพอได้ถึงมือผู้อ่าน สิ่งที่จะช่วยเหลือให้ผู้จำหน่ายหนังสือทำหน้าที่ได้ดี คือ การลดค่าส่งหนังสือทางไปรษณีย์ทั้งทางบกและทางอากาศ เงื่อนไขในการชำระหนี้ซึ่งไม่ผูกมัดจนเกินไป และความสนับสนุนอื่นๆ ทางด้านการเงิน

มาตรา 7 ห้องสมุดเป็นแหล่งสำคัญของชาติในการถ่ายทอดความรู้ทั่วไป และวิทยาการต่างๆ เป็นแหล่งที่ให้ความเพลิดเพลินในภูมิปัญญาและความงดงาม

ห้องสมุดเป็นแหล่งกลางในการกระจายหนังสือให้ถึงบุคคล บ่อยครั้งที่ห้องสมุดเป็นวิถีทางที่ได้ผลที่จะนำสิ่งดีพิมพ์ไปสู่ผู้อ่าน ในฐานะที่เป็นบริการเพื่อสาธารณประโยชน์ ห้องสมุดส่งเสริมการอ่าน ซึ่งจะนำไปสู่ความก้าวหน้าทางปัญญาของแต่ละบุคคล ไปสู่การศึกษาตลอดชีวิตสู่ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคม บริการห้องสมุดควรสอดคล้องกับความต้องการและศักยภาพห้องสมุดไม่ควรมีอยู่เฉพาะในเมืองใหญ่เท่านั้น หากควรมีอยู่ทุกแห่งชุมชน โดยเฉพาะในชนบทซึ่งมีขอบเขตกว้างขวางและขาดแคลนหนังสืออยู่เสมอ โรงเรียนแต่ละโรงเรียนชุมชนแต่ละแห่ง ควรมีห้องสมุดหนึ่งแห่งเป็นอย่างน้อย แต่ละแห่งต้องมีบรรณารักษ์ที่มีวุฒิ และมีงบประมาณเพียงพอหนังสือ ห้องสมุดเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเล่าเรียนชั้นอุดมศึกษา และสำหรับการแสวงหาความรู้ในระดับสูง การพัฒนาระบบบริการห้องสมุดแห่งชาติจะช่วยให้ประชาชนทุกหนทุกแห่งเข้าถึงแหล่งหนังสือสำหรับอ่าน

มาตรา 8 บริการบรรณสารช่วยในการรักษาไว้ซึ่งหนังสือ และการเผยแพร่เอกสารภูมิหลังแก่คนทั่วไป

การเขียนหนังสือวิชาการเฉพาะเรื่อง หนังสือวิทยาศาสตร์ และหนังสือทางเทคนิคจำต้องอาศัยบริการบรรณสารอย่างเพียงพอ ด้วยเหตุนี้จำเป็นต้องทำให้มีขึ้น และต้องพัฒนาบริการบรรณสาร ด้วยความช่วยเหลือของรัฐบาลและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับหนังสือ เพื่อที่จะได้มาซึ่งความรู้และข้อมูลข่าวสารมากที่สุดตลอดเวลา ควรจัดทำและกำหนดมาตรการทุกอย่างที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้สิ่งสำคัญเหล่านี้ได้เป็นที่รู้จักกันทั่วทุกประเทศ และโดยไม่มีสิ่งกีดขวางใดๆ

มาตรา 9 การส่งหนังสือจากประเทศหนึ่งไปยังอีกประเทศหนึ่งโดยเสรี จำเป็นมากสำหรับการเพิ่มพูนจำนวนหนังสือในชาติ และจะส่งเสริมความเข้าใจอันดีต่อกันในระหว่งนานาชาติ

เพื่อให้ทุกคนในโลกมีส่วนรับรู้และเรียนรู้ผลงานสร้างสรรค์ของโลก จำเป็นจะต้องขจัดเครื่องกีดขวางการส่งออกและนำเข้าซึ่งหนังสือ เครื่องขัดขวางอันได้แก่ ภาษีขาเข้า และภาษีอื่นๆ อาจยกเลิกได้ โดยการที่ประเทศต่างๆ รับรองและดำเนินการตามข้อตกลงขององค์การศึกษาฯ สหประชาชาติ ทำตามข้อเสนอแนะและข้อตกลงระหว่างประเทศ การออกใบอนุญาต การแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศเพื่อซื้อหนังสือและซื้อวัตถุดิบสำหรับผลิตหนังสือควรให้เป็นไปตามข้อตกลงดังกล่าว ภาษีภายในประเทศและข้อจำกัดอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการค้าขายหนังสือควรลดลงให้เหลือน้อยที่สุด

มาตรา 10 หนังสือทำให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างชาติ และก่อให้เกิดความร่วมมืออย่างสันติ

ข้อความตอนหนึ่งในธรรมนูญขององค์การศึกษาฯ สหประชาชาติ มีอยู่ว่า “สงครามเริ่มต้นในใจคน ดังนั้นจำเป็นต้องปลูกฝังการคุ้มครองสันติภาพในใจคน” หนังสือเป็นปัจจัยหนึ่งที่คุ้มครองสันติภาพได้อย่างมาก ทั้งนี้เพราะหนังสือมีอิทธิพลในการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาแห่งมิตรภาพและความเข้าใจอันดีระหว่างกัน ทุกคนที่เกี่ยวข้องมีหน้าที่รับผิดชอบดำเนินการให้เป็นที่น่าพอใจว่า เนื้อหาของหนังสือจะส่งเสริมแต่ละคนให้เจริญดังปรารถนา ส่งเสริมความก้าวหน้าทางสังคมและเศรษฐกิจ ส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างกันและสันติภาพ

3. การสร้างนิสัยรักการอ่าน ในช่วง ค.ศ.1980- ค.ศ.1988 เป็นช่วงเวลาที่องค์การฯ เชิญชวนให้สร้างสังคมการอ่านขึ้นทั่วโลก ย่อมหมายความว่าแต่ละรัฐสมาชิกจะต้องใช้ความพยายามสร้างสังคมการอ่านขึ้นในประเทศของตน สำหรับในประเทศไทยนั้น สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ ได้หยิบยกเอาเรื่องนี้ขึ้นมาเป็นหัวข้อการประชุมใหญ่สามัญประจำปี พ.ศ.2530 ซึ่งมีการประชุมในระหว่างวันที่ 21-24 ธันวาคม พ.ศ.2530 ณ โรงแรมบางกอกพาเลส กรุงเทพมหานคร หัวข้อการประชุมเรื่อง “การสร้างสังคมการอ่าน และการใช้สารสนเทศ” (Towards Reading and Information Society) ซึ่งผู้ร่วมประชุมทั้งหมด 1,000 คน

นอกจากนี้ องค์การยูเนสโกยังได้ประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยการสร้างสังคมการอ่าน ณ กรุงลอนดอน ระหว่างการประชุมแห่งโลกว่าด้วยหนังสือ วันที่ 7-11 มิถุนายน พ.ศ.2525

1. เราบรรดานักเขียน นักแปล ผู้จัดพิมพ์ ผู้พิมพ์โฆษณา ผู้จำหน่ายหนังสือ บรรณารักษ์ นักการศึกษา เจ้าหน้าที่ของรัฐ และสมาชิกของชุมชนผู้ทรงปัญญาจากประเทศต่างๆ 92 ประเทศ ซึ่งประชุมกัน ณ การประชุมแห่งโลกว่าด้วยหนังสือ ที่องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ จัดขึ้นในพุทธศักราช 2525 ขอประกาศว่า เราสนับสนุนหลักการและวัตถุประสงค์เกี่ยวกับหนังสือ อันได้กำหนดขึ้นไว้เมื่อสิบปีที่แล้ว ในปีหนังสือสากล พุทธศักราช 2515

2. เรามีความเชื่อมั่นว่า หนังสือมีความสำคัญเหนือสิ่งอื่น ในฐานะที่เป็นสื่อถ่ายทอดวิชาการ ให้การศึกษาและคุณค่าทางวัฒนธรรมในสังคม หนังสือช่วยพัฒนาชาติและปรุงแต่งชีวิตคนแต่ละคนให้เจริญรุ่งเรือง หนังสือสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างบุคคลและแต่ละชาติ เสริมพลังแห่งความปรารถนา สันติภาพขึ้นในใจคน สองประการหลังนี้ คือ อุดมการณ์ ซึ่งองค์การศึกษาฯ สหประชาชาติยึดมั่นตลอดมา

3. หลังจากที่ได้พิจารณาความเป็นไปของการพัฒนาหนังสือในรอบสิบปีหลังจากปีหนังสือสากล เราขอยืนยันความเชื่อมั่นใน “กฎบัตรสากลว่าด้วยหนังสือ” ซึ่งองค์การวิชาชีพของนานาชาติมีมติรับรองเป็นเอกฉันท์ เมื่อ พ.ศ.2515 เรายืนยันความเชื่อมั่นในจุดหมายปลายทางของอุดมการณ์ “หนังสือสำหรับทุกคน” จุดมุ่งหมายนี้มีค่าควรที่จะหาทางกระทำให้เป็นผลสำเร็จ แม้ว่าขณะนี้เรายังต้องพากเพียรดำเนินการต่อไป หลักสิบประการในกฎบัตรว่าด้วยหนังสือนั้นว่า ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพในการอ่าน หนังสือเป็นองค์ประกอบสำคัญของการศึกษา สังคมมีหน้าที่เกื้อหนุนให้นักเขียนใช้ความสามารถทางสร้างสรรค์ของตนได้อย่างเต็มที่ เครื่องจักรและสิ่งจำเป็นในการผลิตหนังสือและอุตสาหกรรมการพิมพ์ที่ปราศจากอุปสรรคเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาประเทศ ร้านจำหน่ายหนังสือและห้องสมุดให้บริการที่จำเป็นแก่ผู้จัดพิมพ์และประชาชนผู้อ่าน การส่งหนังสืออย่างปราศจากอุปสรรคจากประเทศหนึ่งไปยังอีกประเทศหนึ่งก็มีความสำคัญอันจะขาดเสียมิได้ หนังสือนำไปสู่และส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างคนในชาติต่างๆ และความร่วมมือกันโดยสันติอีกด้วย

4. เรามองไปข้างหน้าและประสงค์จะได้เห็นโลกซึ่งมีหนังสืออยู่ทุกหนทุกแห่งและประชาชนจะหาหนังสือได้ไม่ยาก โลกซึ่งสังคมทุกสังคมแสวงหาและพยายามให้มีสมรรถภาพทางการอ่าน มีความตั้งใจอ่าน พยายามให้ได้รับความเพลิดเพลิน และประโยชน์จากการอ่านอย่างเต็มที่

5. บุคคลทั้งหญิงและชายมีสิทธิเสรีภาพในการให้การศึกษาแก่ตนเอง มีสิทธิที่จะแสวงหาความรู้ที่จะได้ทราบถึงปัญญาและประสบการณ์ของคนในชาติอื่น วัฒนธรรมอื่น และของบรรพบุรุษ

บุคคลมีความต้องการและจำเป็นที่จะจารึกความคิดและประสบการณ์ของตนลงไว้เป็นลายลักษณ์อักษร หนังสือมีความสำคัญยิ่งยวดในการสร้างสังคมที่ทุกคนสามารถดำเนินการตามหน้าที่ของตนได้เต็มภาคภูมิและสามารถดำรงชีวิตด้วยความเจริญและผาสุก ยิ่งกว่านั้น นักเขียนผู้สร้างสรรค์จะสามารถแสดงออกด้วยถ้อยคำที่เขียนและพิมพ์ แสวงหาและพัฒนาค่านิยม ตลอดจนอุดมการณ์และความหวังของสังคมของตนด้วยถ้อยคำ นักเขียนจะขยายขอบเขตแนวความคิด จินตนาการ และปรุงแต่งอนุสติของผู้อ่านหนังสือของเขาในทางที่ถูกที่ควร และงดงาม

6. การอ่านนำเราผ่านพรมแดนทางภูมิศาสตร์และวัฒนธรรม แต่ก็ยังมีบางคนซึ่งควรจะได้ อ่าน แต่ถูกจำกัดและตัดประโยชน์ซึ่งอาจได้จากหนังสือ เนื่องจากเขาไม่มีการศึกษา ไม่มีความสามารถในการอ่านเพียงพอและถูกจำกัดด้วยการที่ไม่มีหนังสือที่มีคุณภาพในบริเวณใกล้เคียงที่เขาอาศัยอยู่ เราจึงขอให้ทุกคนที่เกี่ยวข้องช่วยกันสนับสนุนการผลิต การจำหน่ายและแจกจ่ายหนังสือ สนับสนุนนักเขียนและผู้อ่าน โดยเฉพาะผู้อ่านผู้เยาว์ในโรงเรียนและในบ้าน

7. เราขอให้ทุกคนที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานของรัฐ ขอให้ยกเลิกข้อจำกัดทุกอย่างที่เป็นอุปสรรคแก่การสร้างสรรค์ การผลิต การจัดพิมพ์หนังสือ การจำหน่าย และแจกจ่ายหนังสือภายในประเทศและระหว่างประเทศ เราต้องการให้มีการรักษาไว้ และการปฏิบัติตามกฎหมายแห่งชาติว่าด้วยลิขสิทธิ์ของนักเขียน ให้เป็นไปตามกรอบแห่งข้อตกลงระหว่างประเทศว่าด้วยลิขสิทธิ์ ทั้งนี้เพื่อช่วยปกป้องผลประโยชน์ของนักเขียน นักแปล ผู้จัดพิมพ์ ครู และผู้อ่านทุกหนทุกแห่ง

8. เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของสังคมซึ่งมีหนังสืออยู่ใกล้มือผู้อ่าน และมีการใช้ประโยชน์จากหนังสืออย่างกว้างขวาง ที่ประชุมระหว่างประเทศว่าด้วยหนังสือรับรองและสนับสนุนวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หลายประการ วัตถุประสงค์เหล่านี้มุ่งสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมที่เป็นกิจกรรมธรรมดาและเป็นกิจกรรมพึงประสงค์ และคนในสังคมนั้นเห็นว่าการอ่านเป็นกิจกรรมสำคัญ และได้รับการจูงใจส่งเสริมในนโยบายแห่งชาติ ทั้งที่ประกาศเป็นเอกสาร และในอนุสติของบุคคลแต่ละคน ได้รับความช่วยเหลือจากการร่วมมือระหว่างประเทศ ทั้งนี้ล้วนเป็นการส่งเสริมความสำคัญของหนังสือในอนาคต

9. ดังนั้น เราขอเรียกร้องให้รัฐบาลของประเทศ องค์การและสมาคมวิชาชีพทางหนังสือขอให้รับแนวคิดซึ่งนำดังกล่าวข้างต้น เราขอให้มีโลกซึ่งยอมรับว่าหนังสือและการอ่านเป็นส่วนหนึ่ง ที่จำเป็นและเป็นที่ยอมรับในวิถีประจำวัน เราขอให้มีโลกซึ่งไม่เพียงประกอบด้วยประชากรที่อ่านออกเขียนได้เท่านั้น หากประกอบด้วยประชากรที่อ่านหนังสือเป็นนิสัยทั่วทุกคน

ยูเนสโกมีกิจกรรมการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรม โดยมีกิจกรรมเกี่ยวกับหนังสือแผ่อยู่ในทุกๆ กิจกรรม (แม้นมาส ขวลิขิต. การอ่านหนังสือที่ดี. 2543) เริ่มต้นการรณรงค์ในระดับโลก เพื่อให้คนทั้งโลกอ่านหนังสือออก พ.ศ.2515 ประกาศ “ปีหนังสือสากล” ประเทศไทยเริ่มฉลองปีหนังสือสากล 10 ปีหลังจากนั้น คือเดือนมิถุนายน พ.ศ.2525 ยูเนสโกจัดประชุมระดับโลกเกี่ยวกับ

หนังสืออีกครั้งหนึ่ง คราวนี้ที่ประชุมเห็นพ้องกันว่า トラバコที่คนยังไม่อ่านหนังสือ トラバコนั้น วัตถุประสงค์ในการสร้างความสุขในโลกละเอียดขึ้นไม่ได้ จึงควรใช้เวลาช่วงสิบปีนับตั้งแต่ พ.ศ. 2525 เป็นต้นไป เพื่อสร้างสังคมผู้อ่าน ขอให้ประเทศสมาชิกทั่วโลกเริ่มระดมกำลังเพื่อสร้างประชากร ให้เป็นนักอ่านที่พัฒนาแล้ว

การสร้างความสนใจในการอ่านเป็นหน้าที่ของทุกคน (แม้นมาส ชวลิต, วิธีสร้างความสนใจ ในการอ่าน, 2543) ทุกคนพึงสร้างความสนใจในการอ่านให้เกิดขึ้นในตนเอง และสร้างความสนใจ ให้แก่ผู้ที่อยู่ใกล้เคียง ในบ้าน ในโรงเรียน ในสถานศึกษาระดับสูง ในหน่วยงาน ในชุมชน และใน ประเทศของตน หนังสือคือสื่อสันติภาพ จึงควรที่ทุกคนจะช่วยกันสร้างและส่งเสริมการอ่านหนังสือที่ดี จนเป็นนิสัย การอ่านหนังสือมิใช่ทักษะที่จะเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ ต้องเรียนและฝึกฝนจนอ่านได้ คล่องแคล่ว ผู้ที่ต้องการอ่านให้แตกฉาน ต้องอ่านให้มาก และอ่านเรื่องราวต่างๆ หลากหลาย อ่าน เท่านั้นที่จะทำให้มีความสามารถในการอ่าน

ประสบการณ์ในชีวิต ช่วยให้อ่านหนังสือบางเล่มเข้าใจได้ดี ใช้ตา ดู ฟัง สัมผัสสิ่งต่างๆ รอบตัว สนทนากับบุคคลที่มีความรู้ มีประสบการณ์ในชีวิตมากมาย อย่าปล่อยจิตใจให้ซึมเซา ท้อแท้ เบื่อหน่าย แม้มีเหตุอันควรทำให้ท้อแท้ เบื่อหน่าย ก็ควรริบขจัดเสียด้วยการพยายามแก้ปัญหาที่เป็นสาเหตุ ด้วยการทำให้จิตใจแจ่มใส ด้วยการอ่านหนังสือขบขัน หรือหนังสือที่ชี้ให้เห็นมโนคติใน แนวใหม่ ให้กำลังใจ ช่วยให้เกิดความเข้มแข็ง ต้องหัดอ่านให้เร็ว และอ่านให้แตกฉาน ต้องมีสมาธิ แน่วแน่ในการอ่าน เพราะในการอ่านต้องอ่านให้รู้เรื่อง จับประเด็นได้ นอกจากนี้ต้องหาแนวทางใช้ ความรู้ที่ได้จากการอ่านและไตร่ตรองแล้ว ด้วยการเขียนเรื่องราว รับเชิญไปบรรยาย คุยกับผู้อื่น นำไป ปฏิบัติ

สำหรับการสร้างความสนใจในการอ่านแก่เด็กในบ้าน โดยเมื่อเด็กยังเป็นทารก ต้องร้องเพลง ให้ฟัง พูดกับเด็ก ชี้ใช้สิ่งต่างๆ รอบตัว หัดให้รู้จักหนังสือ ให้ดูภาพในหนังสือ เมื่อเด็กไปโรงเรียน ช่วยเด็กในการเริ่มหัดอ่าน เล่นออกเสียงคำที่มีในหนังสือเรียน อ่านหนังสือภาพ หนังสือนิทานให้ฟัง เด็กจะได้รู้สึกว่าการอ่านคือที่มาของความเพลิดเพลิน เมื่อเด็กเข้าสู่วัยรุ่น ช่วยเหลือให้เด็กรู้จักแหล่ง หนังสือ พาไปห้องสมุด พาไปร้านจำหน่ายหนังสือ ให้เด็กเลือกซื้อหนังสือที่สนใจ อาจจะแนะนำ หนังสือดีๆ ให้เด็กบ้าง แต่ไม่ควรบังคับให้ซื้อ พาเด็กไปงานที่เกี่ยวข้องกับหนังสือ

นอกจากนี้ควรหาเวลาสนทนากับเด็กเรื่องหนังสือที่เขาอ่านหรือหนังสือที่น่าอ่าน สร้างทัศนคติ ที่ถูกต้องให้กับเด็กเกี่ยวกับการซื้อหนังสือ ทำตัวอย่างให้เด็กเข้าใจว่าการจ่ายเงินซื้อหนังสือมีประโยชน์ เพียงไร สนับสนุนให้แลกเปลี่ยนหนังสืออ่านกับเพื่อนฝูง ผู้ปกครอง บ้านใกล้เคียงกัน อาจร่วมจัด ห้องสมุดในบ้านที่ทุกคนได้ใช้ร่วมกัน ซึ่งได้ผลดีมาแล้วในประเทศญี่ปุ่น และประเทศสาธารณรัฐ เกาหลี

สรุปได้ว่า “การอ่าน” ทำให้สมองได้ฝึกฝนทำงานให้ดียิ่งขึ้นให้มีพลังปัญญา ให้สามารถเข้าใจปัญหาต่างๆ ในชีวิตได้ถูกต้องรวดเร็ว และรู้จักแก้ปัญหาได้อย่างฉลาด การอ่านที่จะพัฒนาขึ้นมาได้ต้องปฏิบัติอยู่เป็นเนืองนิตย์ การอ่านควรเป็นกิจกรรมประจำวัน เป็นกิจกรรมต่อเนื่องจนตลอดชีวิต การอ่านไม่ใช่เรื่องของบุคคลแต่ละคน หากเป็นเรื่องของสังคมทุกระดับ ตลอดไปจนถึงระดับโลก เมื่อรู้จักการอ่านหนังสือ ความคิดก็ทัดเทียมผู้อื่น

